

▣ Kvantitatiivinen tutkimus romaanien
ylirajaisuudesta 1970–2020

—

Telma Peura

K

aunokirjallisuus on aina liikkunut valtiollisten, kielellisten ja kulttuuristen rajojen yli ja kuljettanut kirjallisia vaikutteita ympäri maailmaa. Viime vuosikymmeninä kiihtynyt globalisaation ja digitalisaation yhteisvaikutus on irrottanut kirjallisuudentutkimusta kansallisista kehyksistä, ja myös Suomessa on havahduttu käsittelemään kirjallisuuden ylijäräistä luonnetta (Nissilä 2016; Pollari ym. 2015). Ilmiön kompleksisuutta kuvaa se, että ylijäräisyyden käsite on jo itsessään monitulkintainen. Sen avulla on muun muassa kuvattu liikettä kirjallisten, kulttuuristen, kansallisten ja sosiaalisten rajojen yli niin tekijöiden kuin tekstin sisällön osalta (ks. Nissilä 2016, 68–69). Omassa tutkimuksessani käsittelen ylijäräisyyttä tekstin ulkoisten piirteiden kautta: Tutkin Suomessa julkaistujen romaanien alkuperäiskielien ja kirjailijoiden kansalaisuuksien suhteutumista toisiinsa. Tarkastelen myös kehityksen taustalla tapahtuneita rakenteellisia muutoksia romaanien julkaisijatietojen perusteella. Laskennallisten keinojen avulla pyrin kartoittamaan Suomen kaunokirjallisen kentän ylijäräisyyteen liittyvää kehitystä 1970-luvulta 2010-luvun loppuun.

Tutkimukseni teoreettisena lähtökohtana sovellan Pascale Casanovan (2005) mallia kaunokirjallisuudesta dynaamisena tilana, jota kielet ja kulttuurit jakavat keskukseen ja periferiaan niiden nauttiman kaunokirjallisen arvostuksen perusteella. Käännöskirjallisuuden kenttää sosiologisesta näkökulmasta analysoinut Gisèle Sapiro (2010; 2014) käyttää samankaltaista tilan metaforaa. Toisin kuin Casanovan (2005, 71–72) mallissa, jossa kaunokirjallisuus kehittyy pääosin poliittisista ja taloudellisista vaikutteista irrallaan, Sapiro (2014, 32) jakaa voimasuhteet kolmeen osatekijään: kulttuuriin, taloudellisiin ja poliittisiin. Hän huomauttaa, että kielten ja valtioiden halki liikkuva kirjallisuus ylittää kulttuuristen rajojen lisäksi myös lainsäädännöllisiä, ideologisia ja taloudellisia rajoja, jotka heijastuvat käännöspäätöksissä (Sapiro 2014, 32). Tästä kirjallisuussosiologisesta näkökulmasta ammentaen tutkin, mitkä kielet ja kansalliset taustat hallitsevat kotimaista kaunokirjallista tilaa ja minkälaisia ääniä jää periferiaan.

Tarkastelen kehitystä kaunokirjallisuuden esittely- ja hakupalvelu Kirjasammon¹ meta- eli kuvailutietojen avulla. Kirjasampo-tietokanta kattaa käytännössä kaiken julkisten kirjastojen kokoelmissa olevan kaunokirjallisuuden (Mäkelä ym. 2013, 2), joten se soveltuu hyvin kvantitatiivisiin menetelmin analysoitavaksi. Julkinen kirjastolaitos on suomalaisten aktiivisessa käytössä², ja siksi sen kokoelmiin pohjaava aineisto on luonteva tapa lähestyä suomenkielisen kaunokirjallisuuden kenttää kokonaisuutena. Olen rajannut tutkimusaineistoni romaanikirjallisuuteen, sillä se on suomalaisten suosima laji (Launis 2018, 8) ja suurin Kirjasammon tietokannasta löytyvä luokka.

Metodologisesti tutkimukseni edustaa digitaalista humanismia ja kaukolukemisen³ kenttää. Sovellan bibliografisen datatieteen periaatteita, jolloin kirjallisuuteen liittyvistä metatiedoista, kuten kirjastojen kokoelmien katalogeista,

tulee itse tutkimuskohde aineiston navigointivälineen sijaan (Lahti ym. 2019). Tällöin teosten sisällön tarkan analyysin ja tulkinnan sijaan korostuu se, miten kirjallisuus järjestelmänä rakentuu (Roine & Piippo 2021, 11–12). Digitaalisten tutkimusmetodien kehittyminen on muuttanut kirjallisuudentutkimuksen luonnetta (ks. Parente-Čapková 2021; Nivala 2018), mikä on hälventänyt tutkimusalojen välisiä rajoja ja luonut poikkitieteellistä metodologiaa. Tutkimussani yhdistelenkin elementtejä sosiologisesta kirjallisuudentutkimuksesta, käännytieteestä, informaatiotieteestä ja tietojenkäsittelytieteestä. Samalla metadataan perustuva kvantitatiivinen tarkastelu kertoo koko julkaisukentän kehityksestä. Digitaalinen tutkimus voikin auttaa läpivalaisemaan suuria tekstimassoja ja tuomaan esiin vallitsevien oletuksien vastaisia havaintoja (Nivala 2018, 66–68).

Analyysini jakautuu kolmeen osaan, joissa käytän monimuotoisuuden indikaattoreina teosten alkuperäiskieliä, kirjailijoiden kansalaisuuksia ja julkaisijoita. Sapiroa (2010, 420) mukaillen pidän alkuperäiskielien runsautta kirjallisuuden kulttuurisen diversiteetin mahdollistajana, sillä se ehkäisee valtakielien ja -kulttuurien ylivaltaa julkaisukentällä ja tuo erilaisia vaikutteita käännöksiin. Sama ajatus pätee kansalaisuuksiin sekä julkaisijoihin kotimaisen monimuotoisuuden osatekijöinä. Ensin tarkastelen kotimaisen kirjallisuuden ylijärjestyksistä alkuperäiskieleltään suomenkielisten tai suomen kansalaisiksi merkittyjen kirjailijoiden romaanien valossa. Toiseksi käsittelen suomenoskirjallisuuden monimuotoisuutta. Onko globalisaatio johtanut tarjonnan yksipuolistumiseen vai puolestaan mahdollistanut kaunokirjallisen tilan muuttumisen monikulttuurisemmaksi?⁴ Viimeiseksi tarkastelen Kirjasammon aineistoon merkittävät romaanien julkaisijoita ja monimuotoisuuden jakautumista tämän ryhmän toimijoiden välille. Julkaisijatietoja tutkimalla paljastuu rakenteellisia muutoksia, jotka osaltaan ovat voineet vaikuttaa kaunokirjallisuuden ylijärjestykseen.

Näiden näkökulmien kautta syntyy kokonaiskuva siitä, kuinka ylijärjestykseksi ja moniääniseksi suomenkielisen ja suomennetun romaanikirjallisuuden tila on kehittynyt valitsemieni tekstin ulkoisten piirteiden perusteella vuosina 1970–2020. Samalla on tärkeää pohtia millaisia kulttuuriseen monimuotoisuuteen liittyviä vinoumia kvantitatiivinen tarkastelu voi paljastaa – ja toisaalta piilottaa.

Kirjasampo – digitaalinen runsaudensarvi kirjallisuudentutkimukseen

Kirjasampo on linkitettyyn dataan perustuva tietokanta, jossa julkisen kirjastolaitoksen aineistoihin liittyvää metadataa säilytetään, hallinnoidaan ja rikastetaan semanttisen webin teknologiaa hyödyntäen (Mäkelä ym. 2013). Tietokantamalli perustuu Aalto-yliopiston semanttisen laskennan ryhmän kehittämään Sampo-malliin, jonka nimi juontaa Kalevalan Sammosta edisty-

Vaikka viralliseen kansalaisuuteen pohjaava määritelmä kirjailijan identiteetin ylläpitämisestä on luonnollisesti jäykkä, voi se kuitenkin valottaa kehityksen suuntaviivoja – onhan kansalaisuus perinteisesti määrittänyt käsitystä siitä, mitä kotimainen kirjallisuus on.

neen teknologian vertauskuvana (Hyvönen 2021, 93). Kirjasampo onkin varsin runsas ja monipuolinen lähde kirjallisuuden bibliografiseen tutkimukseen: Se sisältää käytännössä kaiken suomeksi tai ruotsiksi julkaistun kaunokirjallisuuden julkisten kirjastojen kokoelmista, käännökset mukaan lukien, ja sitä ylläpitävät kirjastoalan ammattilaiset (Mäkelä ym. 2013). Kirjasampo.fi-verkkopalvelu avattiin käyttäjille vuonna 2011, ja syksyllä 2023 julkaistiin uusi käyttöliittymä, joka hyödyntää monipuolisemmin semanttisen webin mahdollisuuksia tietojen hakemisessa ja suodattamisessa (Ahola ym. 2023).

Semanttinen web muodostaa nimensä mukaisesti verkon, ikään kuin jättimäisen miellekartan, jossa datainstanssit, kuten teokset ja kirjailijat, linkittyvät toisiinsa. Teknologia mahdollistaa datan kuvailun sujuvasti: uudet instanssit annotoidaan eli merkitään tietokantaan tarkkaan määriteltujen sanaston ja luokkien, eli niin kutsutun ontologian perusteella, jolloin niiden väliset suhteet ovat myös tietokoneen ymmärrettävissä (Hyvönen 2021, 89). Näiden ominaisuuksien ansiosta hakutuloksia voi suodattaa verkon semantiikkaa eli instanssien välisiä merkityssuhteita hyödyntäen, ja dataa voi myös rikastaa eli täydentää sovittamalla eri tietokantoja yhteen. Esimerkiksi Kirjasammon kirjailijatietoja on rikastettu muun muassa maakuntakohtaisista kirjailijatietokannoista.⁶

Tutkimustani varten olen hakenut Kirjasammon tietokannasta kaikki romaaneiksi luokitellut, vuosina 1970–2020 suomeksi julkaistut teokset. Lisäksi olen hakenut kirjailijoiden kansalaisuudet ja romaanien julkaisijat niiden teosten osalta, joihin kyseiset tiedot on annotoitu.⁷ Yhteensä olen analysoinut 16 506 suomenkielisen 17 317 suomennetun romaanin, 11 427 kirjailijan ja 921 julkaisijaksi määritellyn nimikkeen metatietoja. On kuitenkin muistettava, että vaikka tietokanta perustuu kirjastonhoitajien asiantuntevaan työhön, mahtuu 50 vuoden ajanjaksoon muutoksia metadatan annotointikäytännöissä ja kattavuudessa. Yksittäisiä inhimillisiä virheitä on mahdotonta löytää ja korjata datamas-

sasta. Tämän vuoksi yksittäisiä lukuarvoja tärkeämmäksi analyysissäni nousee havaintojen perusteella hahmottuva kokonaiskuva kehityksen suunnasta.

Vaikka digitaalisten metodien potentiaali on tunnistettu (ks. Nivala 2018, Roine & Piippo 2021), on Suomen kirjallisuutta tutkittu kvantitatiivisesti varsin vähän.⁸ Käännöskirjallisuuden osalta viimeisimmät laajat kartoitukset käännöskielen jakaumasta on koottu kaksiosaiseen Suomennoskirjallisuuden historiaan (Riikonen ym. 2007), mutta kirjailijoiden kansalaisuuksia ei kvantitatiivisesta perspektiivistä tiettävästi ole tutkittu. Kirjallisuuden lähihistoriaan keskittymällä tavoitteeni onkin paikata tätä aukkoa ja päivittää romaanikirjallisuuden tutkimusta niin metodien kuin aineiston osalta.

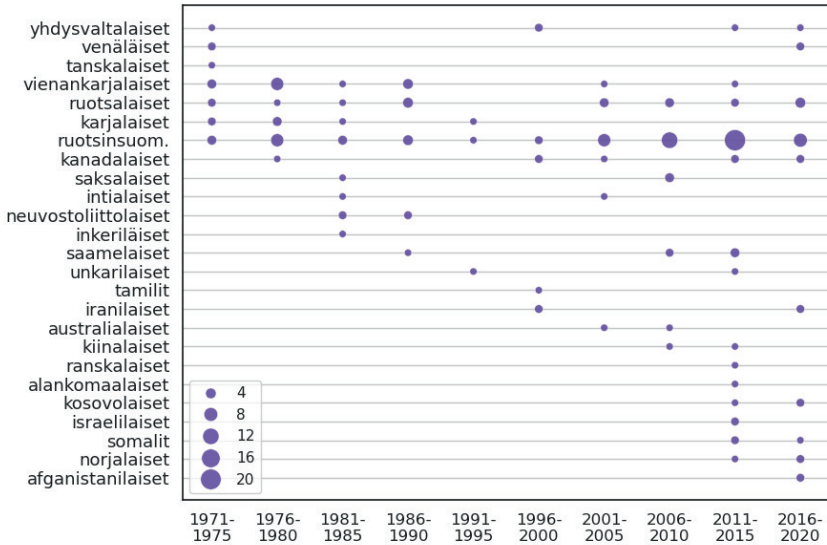
Kuten Kati Launis (2018, 6–7) ja Viola Parente-Čapková (2021, 91) varoittavat, on digitaalisiin menetelmiin ja niiden perusteella tuotettuihin tuloksiin kuitenkin suhtauduttava varauksella, sillä kvantitatiivinen lähestymistapa voi itsessään muodostaa vinouman. Näennäinen objektiivisuus peittää taakseen tutkijan valinnat datan esikäsittelystä, algoritmien suunnittelusta sekä määrittelyissä siitä, mitä mitataan ja miten (boyd & Crawford 2012, 666–668). Myös Bergenmar & Leppänen (2017, 235) huomauttavat, että etnisyyden muuttaminen laskennalliseksi työkaluksi voi näkökulman kyseenalaistamisen sijaan rajoittaa tai vakiinnuttaa kategorisointia. Vaikka viralliseen kansalaisuuteen pohjaava määritelmä kirjailijan identiteetin ylirajaisuudesta on luonnollisesti jäykkä, voi se kuitenkin valottaa kehityksen suuntaviivoja – onhan kansalaisuus perinteisesti määrittänyt käsitystä siitä, mitä kotimainen kirjallisuus on.

Kirjoituskielet ja kansalaisuudet kotimaisella kentällä

Kotimaisen kaunokirjallisuuden ylirajaistumista on aiemmin käsitelty yksittäisten teosten tai kirjailijoiden kautta (ks. esim. Löytty 2017; Nissilä 2018; Talaskivi 2019), minkä perusteella ylirajaisuuden hahmottaminen ilmiönä on hankalaa. Hanna-Leena Nissilä (2016, 67) on artikkelikatsauksen perusteella esittänyt, että 2000-luvun alussa Suomessa on ollut noin sata ylirajaiseksi luokiteltavaa kirjailijaa, mutta tarkkaa tietoa ylirajaisten kirjailijoiden määrästä ei ole saatavilla. Tähän kysymykseen Kirjasammon tarkastelu kvantitatiivisin menetelmin tarjoaa uudenlaisen vastauksen.

Yhteensä datasta löytyy 83 suomenkielisen romaanin julkaissutta kirjailijaa, joilla on muu kuin Suomen kansalaisuus, mutta määrä laskee 52:een, kun ruotsinsuomalaiset suodatetaan pois. Kehitys on nähtävissä kuvasta 1, jossa on visualisoituna kaikkien Kirjasammosta löytyneiden, suomeksi kirjoittavien romaanikirjailijoiden muut kansalaisuusmerkinnät. Kuvasta ilmenee, että tutkittavan ajanjakson alkupuolella muita kansalaisuuksia dominoivat maantieteellisesti läheiset merkinnät, ja vasta 2010-luvun puolella kirjailijaryhmän kansalaisuustaustat ovat varsinaisesti alkaneet laajentumaan maantieteellisten

lähialueiden ulkopuolelle.⁹ Ajankohta on linjassa esimerkiksi sen kanssa, että vuoteen 2010 saakka Finlandia-palkinnon saattoi vastaanottaa vain Suomen kansalainen, jolloin slovakialaissyntyisen Alexandra Salmelan ehdokkuus haastoi käsitystä siitä, mitä kotimainen kirjallisuus on (Nissilä 2018, 127).

Kuva 1. Suomeksi julkaistujen romaanien lukumäärä jaoteltuna kirjailijan kansalaisuustaan mukaan, Suomen kansalaisuutta lukuun ottamatta. Pisteiden suuruus kuvaa romaanien määrää.

Kun lähtökohdaksi puolestaan otetaan kansalaisuudeltaan suomalaisten kirjailijoiden kielivalinnat, paljastuu toinen vuotokohta kotimaisen kirjallisuuden määritelmässä. Kirjailijakunnan ylijärjestyminen näkyy siinä, että Suomen kansalaiset ovat alkaneet kirjoittaa kasvavalla määrällä eri kieliä (Taulukko 1). Yhteensä tällaisia kirjailijoita löytyy 50 vuoden ajanjaksolta 565, mikä vastaa noin kymmenesosaa suomeksi romaanin julkaisseista tekijöistä (5307). Määrä laskee vain 45 kirjailijaan, jos ruotsiksi kirjoittavat suodatetaan pois. Casanovan (2005) käsittein voidaankin todeta, että suomen- ja ruotsinkielinen kirjallisuus nauttivat edelleen eniten kaunokirjallista arvostusta ja sijoittuvat kotimaisen kaunokirjallisen tilan keskiöön.

Eri kielten absoluuttinen lukumäärä on kuitenkin kasvanut ruotsin yksinvallassa 14 eri kieleen, vaikka ruotsinkielisten julkaisujen osuus on yhä yli 90 prosenttia kaikesta muusta kuin suomenkielisestä romaanikirjallisuudesta. Lisäksi taulukon viimeinen sarake osoittaa, että kotimaassamme julkaistusta muunkielisestä tuotannosta vain kolmannes suomennetaan. Ylijärjestyksistä romaaneista suuri osa jää siis suomenkielisen lukijan saavuttamattomiin.

Vuosi- kymmen	kirjaili- jat, lkm	romaanit, lkm	kielet, lkm	ruotsi, suhteellinen osuus	englanti, suhteellinen osuus	suomennetut, lkm
1970	99	22	1	100 %	-	73
1980	124	242	5	97 %	-	80
1990	146	260	6	97 %	-	61
2000	212	397	7	95 %	2 %	132
2010	277	526	14	91 %	4 %	172

Taulukko 1. Suomen kansalaisiksi merkittyjen kirjailijoiden ja heidän teostensa lukumäärä sellaisten julkaisujen osalta, joiden alkukieli ei ole suomi. Useammalla vuosikymmenellä julkaissut kirjailija on laskettu mukaan joka vuosikymmentä kohden.

Valtakielien osuus on suuri verrattuna siihen, että Tilastokeskuksen mukaan Suomessa oli vuoden 2022 lopussa lähes puoli miljoonaa äidinkieleltään vieraskielistä henkilöä (Tilastokeskus, 2023). Periferiaan jää siten useita kotimaassamme käytettyjä kieliä ja kirjallisia kulttuureja. Luvut tukevat Katri Talaskiven (2021, 14–17) havaintoja siitä, kuinka ideologiset kannustimet ja taloudelliset resurssit toisilla kielillä julkaisemiseen ovat maassamme yhä vähäisiä.

Kieli- ja kansalaisuusnäkökulmien perusteella erityisesti maantieteelliset naapurialueet tekevät kotimaisuuden määritelmästä huokoisen. Datassa esimerkiksi ruotsinsuomalaisuutta, inkeriläisyyttä ja karjalaisuutta on käsitelty omina tietueinaan, mikä korostaa näiden eroavuutta valtiollisista kansalaisuuksista.

Pohjoisessa kotimaista periferiaa edustavat saamelaiset kirjailijat. Yhteensä saamelaisiksi merkittyjä, suomeksi romaanin julkaisseita kirjailijoita löytyy tutkimastani datasta viisi, ja saamen kielillä julkaisseita romaanikirjailijoitakin vain kahdeksan. Toisaalta runous ja lyriikka ovat elinvoimaisia saamelaiskirjallisuuden lajeja (Parente-Čapková & Launis 2015), mikä saattaa vääristää vain romaanijulkaisuihin perustuvaa tulosta. Myös karjalaisten kirjailijoiden ryhmä herättää kysymyksen siitä, missä kotimaisuuden määritelmä kulkee. He näyttävät Kirjasammon semanttisessa verkossa ulkopuolisina sekä suomalaisen että venäläisen kirjallisuuden kentällä. Ruotsinsuomalaisten joukko puolestaan muistuttaa siteestä ruotsalaisen ja suomalaisen kaunokirjallisuuden välillä.

Eniten suomalaiskirjailijoiden käyttämistä muista kielistä osuuttaan on kasvattanut englannin kieli (21 kirjailijaa, 28 romaania). Englannin kieli voi toimia väylänä suoraan kansainvälisille kirjamarkkinoille, eli laajentaa suomalaisten tekijöiden levikkiä maailmanlaajuisesti, mutta toisaalta sen on pelätty hiljalleen murentavan suomen roolia kaunokirjallisena kielenä (Korpua 2017, 295–298). Huoli suomen kielen katoamisesta ensisijaisena julkaisukielenä näyttää Kirjasammon datan perusteella kuitenkin pieneltä. Joka tapauksessa muilla

kielillä kirjoittavat Suomen kansalaiset muodostavat kiinnostavan ja kasvavan joukon, jotka kielivalinnan kautta sijoittavat itsensä perinteisten suomalaisten raamien ulkopuolelle.

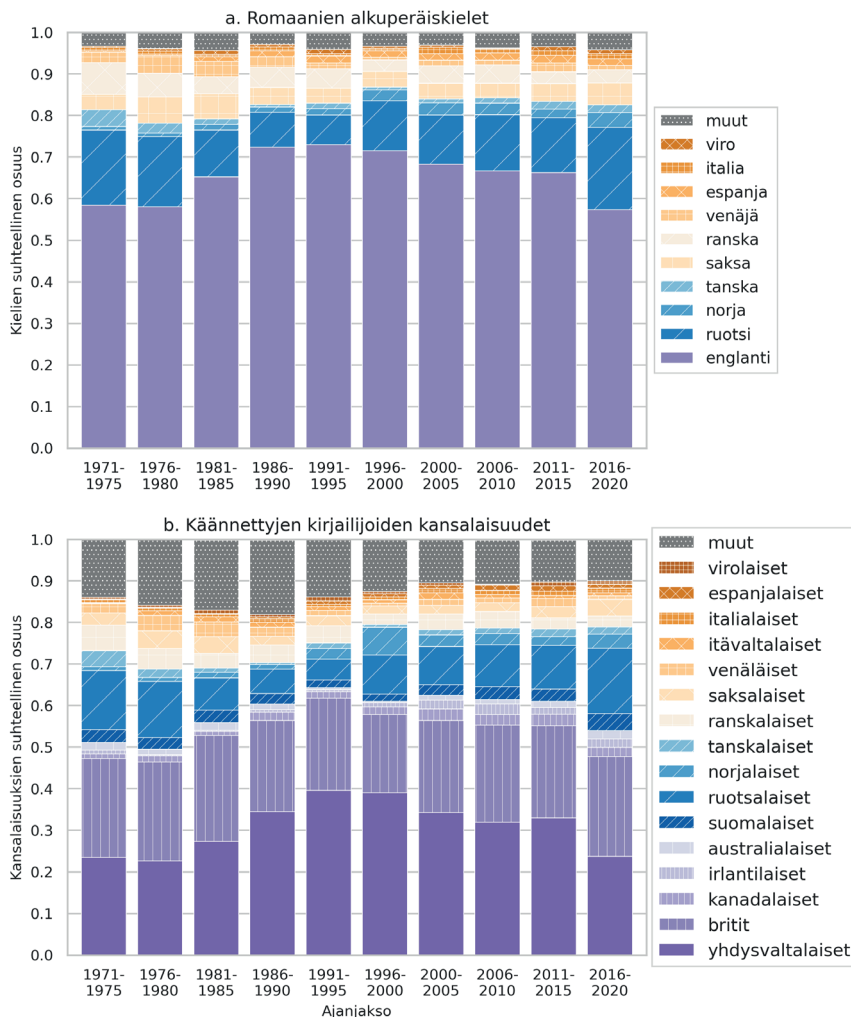
Nissilän (2016, 68) toteamus siitä, että ylijalaisuus on transnationaalisuutta osuvampi käsite kuvaamaan valtioiden sisäistä monikulttuurisuutta, pätee näin ollen myös kvantitatiiviseen tarkasteluun. Kirjasammon merkinnät eivät yksiselitteisesti taivu kieli- ja kansalaisuusmääritelmien alle. Semanttisessa webissä yhdelle kirjailijalle on myös voitu merkitä useampi kansalaisuus, jolloin yksi tekijä voi samanaikaisesti edustaa useampaa eri ryhmää.

Tulosten yhteydessä on muistettava, että kansalaisuuden ja sen ohjaaman kielivalinnan painottaminen voi vinouttaa näkemystä kirjailijoiden asemasta vain tietyn kulttuurisen ryhmän edustajina. Kansalaisuus ei välttämättä sido sisältöä tiettyyn kulttuuriin tai identiteettiin. Kuten Pollari ym. (2015, 7–8) toteavat, suomalaisen kirjallisuuden määrittelemine kansallisuuden perusteella on mahdotonta, ja myös kielellisesti ja kulttuurisesti määrittely on monimutkaista (Domokos, 98–100). Digitaalinen lähestymistapa ei yksinään tuo muutosta tilanteeseen, mutta sen mahdollistama makroperspektiivi havainnollistaa, ettei kotimaisuus rajaudu kieleen, kansalaisuuteen tai näiden yksiselitteiseen suhteeseen.

Kokonaiskuvan tarkastelu osoittaa, että tekstin ulkoisten piirteiden perusteella ylijalaisuus on kuitenkin vielä harvinaista. Tulos viittaa siihen, että kulttuuri- ja kieliolotusten vastaisten tekijöiden asema on yhä perifeerinen. Vähittäistä muutosta on silti tapahtunut kohti monimuotoisempaa romaani-kirjallisuuden kenttää.

Käännöskirjallisuuden voimasuhteet murroksessa

Käännösromaanien tarkastelu täydentää kuvaa siitä, mistä Suomeen virtaa kansainvälisiä vaikutteita ja kuinka kaunokirjallinen tila jakautuu eri kieli- ja kulttuuriryhmien kesken. Yhteensä viidenkymmenen vuoden aikana romaaneja on suomennettu 60 eri kielestä ja 125 eri kansalaisuutta edustavalta kirjailijalta, mutta kuva 2 osoittaa, että kieli- ja kansalaisuusmäärän kasvaminen ei kuitenkaan ole varsinaisesti muuttanut käännöskirjallisuuden voimasuhteita. Värien perusteella kuvasta 2 voi erottaa angloamerikkalaisen (violetti),¹⁰ pohjoismaisen (sininen) ja eurooppalaisen (oranssi) ryhmän, mikä havainnollistaa, kuinka painottunut käännöskenttä on kohti länsimaista kirjallisuutta. Englannista on käännetty 11 404 romaania, ja pienin oma väriaitansa on viron kieli (110 teosta). Kaikista kuvassa erikseen mainitsemattomista kielistä on 50 vuoden aikana suomennettu alle sata romaania. Tulos tukee väitettä siitä, että kirjallisuudella on tapana virrata käännöksinä keskuksista kohti periferiaa (Sapiro 2014, 35), kuten tässä tapauksessa länsimaaisista valtakulttuureista kohti perifeerisempää Suomea.

Kuva 2. Käännöskirjallisuuden kielten (a) ja kansalaisuuksien (b) suhteellinen jakauma 5 vuoden aikajaksoina. Jokainen kieli ja kansalaisuus, josta on käännetty 50 vuoden aikana vähintään 100 teosta, on merkitty omalla värillä.

Suomen kansalaiset muodostavat oman raitansa kuvassa 2.b, mikä muistuttaa jälleen siitä, että maassamme kirjoitetaan monella kielellä. Pohjoismaisen kirjallisuuden suuri osuus antaa viitteitä lisäksi siitä, että kansainvälisessä kirjallisessa tilassa käännösvirtauksiin vaikuttavat lähtökulttuurin koon lisäksi myös kulttuuriset ja poliittiset arvot (Sapiro 2014, 32). Pelkkä maantieteellinen läheisyys ei riitä selittämään pohjoismaisen kirjallisuuden suurta osuutta, sillä ero itänaapuri Venäjään on merkittävä. Mielenkiintoista on myös huomata ranskankielisen kirjallisuuden vähäinen osuus, sillä Casanovan (2004, 23–34)

alkuperäisessä mallissa Ranskalla on merkittävä rooli kansainvälisen tilan keskustana ja vaikutteiden välittäjänä. Ainakaan kvantitatiivisesta perspektiivistä näin ei näytä Suomen kohdalla olevan.

Sapiron (2014) esittämään kysymykseen siitä, onko globalisaatio monimuotoistanut kaunokirjallisuutta vai yksipuolistanut tuotantoa kansainvälisen kirjallisen tilan valtakielien ja -kulttuurien ympärille, vastaus on aineiston perusteella kaksinainen. Angloamerikkalaisen kirjallisuuden osuus on koko tutkittavan ajan ollut huomattava, mikä on linjassa Erkki Seväsen (2007) aieman katsauksen kanssa. Sevänen (2007, 18) sijoittaa 1900-luvun jälkipuoliskon maailmansotien jälkeisen avautumisen kontekstiin, jolloin Suomi alkoi lähenyä poliittista länttä ja erityisesti angloamerikkalaista vaikutuspiiriä. Vuosituhannen vaihteen jälkeen amerikkalaisen kirjallisuuden osuus ei kuitenkaan ole kasvanut vaan peräti kääntynyt laskuun.

Ajallisesti suunnanmuutoksen voi nähdä heijastelevan maailmankirjallisuuden tutkimuksen kehittymistä kohti transnationaalista paradigmaa (Pollari ym. 2015, 3–4). Mads Rosendahl-Thomsen (2008, 15–16) toteaa, että vasta 1990-luvulla maailmankirjallisuuden käsite alkoi saada uudenlaista kriittistä huomiota, vastapainona länsimaiseen kaanoniin painottuvaan tutkimukseen. Laajemman kieli- ja kulttuurikirjon saama akateeminen huomio lienee Casanovan (2004, 176–188) termin nostanut näiden kulttuurien kaunokirjallista pääomaa. Tutkimuksen herättämä keskustelu on osaltaan voinut myötävaikuttaa käännöspäätöksiin ja herättää kiinnostusta perifeerisiä kirjailijoita kohtaan myös Suomessa.

H. K. Riikonen (2013) nostaa esille myös lukijakunnan kasvavan kiinnostuksen toiseuden kokemuksiin ja monietnisiä taustoja kohtaan, minkä voi ajatella heijastuvan niin suomeksi kirjoitettujen kuin suomennettujen julkaisujen kieli- ja kansalaisuustaustojen runsastumiseen.¹¹ Näyttääkin siltä, että kirjallisuuden taloudelliset ja kulttuurispoliittiset tuulet ovat osin kääntyneet, ja romaanikirjallisuuden ääniä on alettu etsiä myös kaunokirjallisen tilan periferioista.

Vaikka viitteitä monipuolistumisesta näkyy, tulos ei ole yksiselitteinen. Metadataan perustuvat havainnot eivät huomioi esimerkiksi painoskokoja tai myyntilukuja, joiden perusteella kenttä saattaisi tämän artikkelin tuloksia vahvemmin painottua kaunokirjallisuuden perinteisiin keskuksiin. Lisäksi angloamerikkalaisen kirjallisuuden osuuden suhteellinen lasku on korvautunut lähinnä pohjoismaisen kirjallisuuden kasvulla. Harmaalla merkittyjen ‘muiden’ kielten tai kansalaisuuksien suhteellinen osuus ei ole noussut.

Kuvien 2.a ja 2.b kieli- ja kansallisuusrajat ovat yhä huomattavan yhteneviä, mikä auttaa selittämään, miksi ajatus kansallisista kirjallisuuksista kielen määrittämänä yhä elää vahvana. Tulos viittaa siihen, että oletusten mukaiset kielivalinnat hallitsevat maailmanlaajuisesti. Jopa englannin kielestä, jota on pidetty kansalliskielten ohituskaistana kansainvälisille markkinoille (Korpua 2017, 296), suomennettu teosmäärä näyttää noudattelevan englanninkielisten kansalaisuuksien osuuksia. Perifeerisiä, ylijaraisia tekijöitä ja teoksia kulkeutuu siis hyvin vähän maailmalta Suomeen asti.

Metadatan tarkastellessa piiloon jäävät Sapiron (2014) esiin nostamat käännöskirjallisuuden globaalien kentän toimijoiden välilliset vaikutukset. Valtioiden rajat ja kielirajat ovat aineettomien kulttuuristen rajojen lisäksi aineellisia maantieteellisiä ja taloudellisia rajoja, jotka yhä rajoittavat kirjallisuuden liikumista (Sapiro 2014, 32). Suomennospäätös lisää vielä oman suodattimensa sille, mitä lähtökohtaisesti marginaalisesta ylijaraisesta kaunokirjallisuudesta päätyy maassamme julkaistavaksi.

Kirjasammon datan perusteella ei siis voi vetää johtopäätöksiä siitä, missä määrin suomennoskentän kehitys selittyy kotimaisen kentän muutoksilla ja missä määrin muutokset kansainvälisellä kentällä vaikuttavat suomennettaviin teoksiin välillisesti. Romaanien kirjoituskielten ja kirjailijoiden kansalaisuus-taustojen tarkastelu kuitenkin osoittaa, että nykyisen tarjonnan perusteella kattavaa kielten ja kansalaisuuksien monimuotoisuutta on hankala saavuttaa, vaikka lukijana aktiivisesti tähän pyrkisi. Kvantitatiivinen makroperspektiivi muistuttaa, että vaikka aihe on lähivuosina herättänyt paljon keskustelua, on ylijarajautuminen tässä artikkelissa tarkasteltujen tekstien ulkoisten piirteiden valossa verrattain pieni ilmiö.

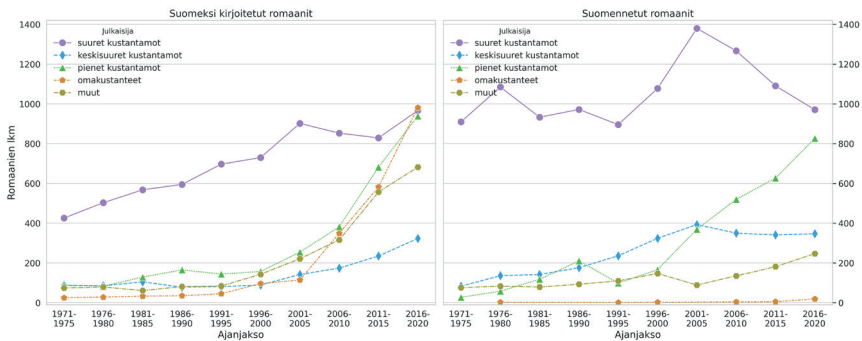
Portinvartijoita ja takaportteja – kustantajakentän murros

Kulttuurisen monimuotoisuuden kehityksestä paljastuu esiin uusi kerros, kun analyysissä otetaan huomioon julkaisujen taustalla vaikuttavat kustantajakentän muutokset. Perinteisesti kustantajat on mielletty kirjallisuuden portinvartijoiksi, mitä vasten pienkustantajien määrän kasvu onkin huomioitu suomennoskirjallisuutta ja Suomen nykykirjallisuutta monipuolistavana tekijänä (Kantola 2007, 323–324; Häggman 2013). Ne voivat suuria kustantamoja ketterämmin profiloida toimintaansa ja avata ovia uusille äänille. Rakenteellinen muutos on Kirjasammon datan perusteella jatkunut 2010-luvulla.

Julkaisukentästä suuri osuus on vuosien myötä siirtynyt ammattimaisista kustantajista pienemmille toimijoille, ja tuloksista nousee esille kentän hajanaisuus. Julkaisijatietueita on yhteensä 921, joista jopa 424 on merkitty vain yhden teoksen julkaisijaksi. Jos lisäksi ottaa huomioon omakustanteiden¹² kasvaneen määrän, voi todeta, että julkaisu-toiminta on jakautunut hyvin monenlaisille toimijoille, mikä horjuttaa kustantajan määritelmää ja vakiintunutta asemaa.

Tämän artikkelin analyysia varten olen jakanut metadataan merkityt julkaisijat kahteen ryhmään. Käytän nimitystä 'kustantaja' julkaisijoista, jotka ovat tutkittavan aikajakson aikana julkaisseet vähintään 30 teosta yhteensä vähintään 10 eri kirjailijalta, ja tätä pienemmät julkaisijat on ryhmitelty kategorian 'muut' alle. Kustantajat olen edelleen profiloinut karkeasti kolmeen ryhmään: pienkustantamoiksi olen luokitellut kustantajat, jotka 50 vuoden aikana ovat julkaisseet 30–300 romaania, keskiuuriksi 300–1000 romaania julkaisseet ja suuriksi tätä suuremmat kustantamot.¹³

Tähän jakoon perustuva kvantitatiivinen tarkastelu tukee väitettä siitä, että pienkustantamoiden merkitys on kasvanut. Ne ovat nousseet nimikemäärän perusteella suurten kustantamojen rinnalle niin suomenkielisen kuin suomennetun romaanikirjallisuuden osalta (kuva 3). Merkilläpantavaa kasvua on tapahtunut myös muiden julkaisijoiden ja erityisesti omakustanteiden saralla. Vaikka julkaisujen lukumäärä ei kerro painosten koosta tai siitä, kuinka paljon omakustanteita myydään ja luetaan, voi todeta, että ne ovat avanneet takaportin kirjamaailmaan perinteisten portinvartijoiden ohi ja haastaneet suurten kustantamoiden asemaa. Piia Holstikon (2013, 9) huomion mukaisesti kuvasta lisäksi ilmenee, että omakustanteet eivät ole yhtä lailla vaikuttaneet suomennettuihin julkaisuihin. Kustantajien portinvartijan rooli vaikuttanee yhä erityisesti käännöskirjallisuuteen.

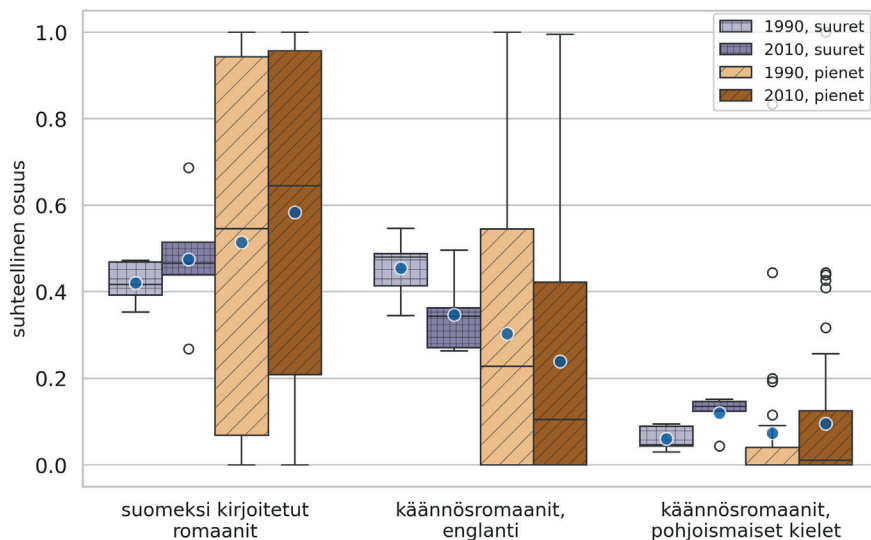

Kuva 3. Suomeksi kirjoitettujen (vas.) ja suomennettujen (oik.) romaanien julkaisumäärät viiden vuoden jaksoissa, jaoteltuna kustantajan koon mukaan.

Kuva 4 vertailee pienten ja suurten kustantamoiden romaanijulkaisujen monimuotoisuutta 1990- ja 2010-luvuilla. Keskiarvoja kuvaavat siniset pallot viittaavat siihen, että sekä suurten että pienten kustantamoiden tuotanto on kehittynyt samansuuntaisesti, vaikkakin hajontaa kuvaavan laatikon laajuus on pienkustantajien kohdalla suurempi. Pienten kustantajien ryhmä on siis julkaisupäätöksiltään heterogeenisempi. Alkukieleltään suomenkielisen kirjallisuuden osuus on kasvanut molemmissa ryhmissä, mikä viestii luottamuksesta kotimaiseen kirjallisuuteen. Englannin kielestä käännetyn romaanikirjallisuuden osuus puolestaan on laskenut keskimäärin molemmissa ryhmissä, mikä on antanut tilaa muille kielille.

Pienkustantamoiden profiilit vaikuttavat keskenään erilaisemmilta, mikä johtunee siitä, että ne kohdentavat tarjontaa eri lukijakunnille (Häggman 2013, 183). Koska suomen ja ruotsin kielten ulkopuolelta on todettu olevan vaikeaa ylittää julkaisukynnystä, eikä muilla kielillä kirjoitettavia esimerkiksi lasketa kotimaisten kirjailijaliittojen jäseniksi (Nissilä 2016, 71–72), voivat pienkustantajat

olla merkittäviä vähemmistökirjallisuuden mahdollistajia. Tätä väitettä tukevat esimerkiksi datasta löytyvät karjalaiseen tai ruotsinsuomalaiseen kirjallisuuteen erikoistuneet tahot.

Kuva 4. Jana-laatikko kuvaaja suurten ja pienten kustantamojen julkaisuista 1990- ja 2010-luvulla. Viiva kuvaa ryhmän mediaania ja sininen pallo keskiarvoa.

Pienkustantajien määrän kasvu ei kuitenkaan yksinään selitä kieli- ja kansalaisuustajien moninaisuutta. Määritelmäni mukaiset pienkustantamot ovat julkaisseet kirjailijoita 68 eri kansalaisuudesta ja käännöksiä 29 eri kieleltä, kun taas keskikokoisten ja suurten kustantamoiden julkaisuista kansalaisuuksia löytyy 104 ja suomennettuja kieliä 50. Vastoin oletuksia suurempien kustantamoiden vaikutus kehitykseen on siis absoluuttisten lukujen valossa jopa suurempi.

Kokonaiskuva luokin mielenkiintoisen ristiriidan Sapiron (2014, 35–39) tulosten kanssa: Suomessa kulttuurista diversiteettiä laajentava käännöstointa ei näytä siirtyneen vain pienten, voittoa tavoittelemattomien tekijöiden varaan. Sekä pienten että suurten kustantamoiden toiminta on kehittynyt samansuuntaisesti kohti kasvavaa monimuotoisuutta. Toisaalta kysymykseen siitä, turvautuvatko suuret kustantamot julkaisupäätöksissään enemmän taloudellisesti varmoihin valintoihin (ks. Holstikko 2013, 20), on mahdotonta vastata Kirjasammon datan avulla. Pienkustantajien voi kuitenkin ajatella reagoivan nopeammin muutoksiin kirjallisuuden kentällä, jolloin suunnanmuutos myös suurien kustantajien profiileissa viestii pysyvämmästä, koko kenttään vaikuttaneesta ilmiöstä.

Monimuotoisuus, monen tekijän summa

Artikkelissani olen tutkinut kvantitatiivisin menetelmin romaanikirjallisuuden monimuotoisuutta tekstin ulkoisten piirteiden perusteella. Olen pyrkinyt luomaan uudenlaisen näkökulman kotimaisen kaunokirjallisuuden ylijärjestyksen sekä tarjoamaan dataan perustuvaa todistusaineistoa kieli- ja kansalaisuusjakauman kehityksestä aiemman kvalitatiivisen tutkimuksen tueksi.

Yleisesti ottaen tulokset viittaavat alkukieleltään suomenkielisen kirjallisuuden vahvaan asemaan. Vuosittaiset julkaisumäärät ovat kasvussa, mikä viestii kaunokirjallisen kentän ja suomen kielen elinvoimaisuudesta. Toisaalta kvantitatiivinen tarkastelu havainnollistaa, että tämä vahva asema vie tilaa ylijärjestyksiltä, kieli- ja kansalaisuusnormeja venyttäviltä tekijöiltä. Huomiot tukevat aiempaa kritiikkiä siitä, ettei kotimaisen kirjallisuuden tila heijastele maamme nykyistä monikulttuurisuutta (Pollari ym. 2015, Nissilä 2016).

Suomennoskirjallisuuden tarkastelu viittaa puolestaan siihen, että käännösjulkaisujen kenttä on muuttumassa kulttuurisesti moniäänisemmäksi. Sapiron (2014) tulosten vastaisesti englanninkielisen kirjallisuuden suhteellinen osuus käännöksistä ei ole Suomessa kasvanut. Toisaalta osoittautui, että pohjoismaisten romaanien osuus on nousussa, mikä tarkoittaa, että länsimaiset kirjalliset kulttuurit hallitsevat yhä Suomessa julkaistun käännöskirjallisuuden kenttää. Lukumääriin perustuva tarkastelu ei tosin suoraan kerro eri teosten nauttimasta kaunokirjallisesta arvostuksesta, sillä käännöspäätös on aina kulttuuristen, taloudellisten ja poliittisten tekijöiden summa. Lisää tutkimusta vaadittaisiin myös sen suhteen, missä määrin muutos on suomalaisten julkaisupäätösten vaikutusta ja mikä puolestaan on seurausta laajemmasta kehityksestä kansainvälisellä kentällä.

Nykyään kirjallisuuden digitaalinen murros (ks. Roine & Piippo 2021) tekee uusien julkaisumuotojen ja -alustojen myötä julkaisun käsitteestä entistä häilyvämmän, mikä jää omassa analyysissäni katveeseen. Tarkasteluni kattaa vain suomenkieliset romaanijulkaisut, joten analyysin ulkopuolelle ovat jääneet myös muut kirjallisuudenlajit sekä muunkieliset julkaisut, joiden perusteella tulos voisi olla erilainen. Tuloksia ei siis voi sellaisenaan soveltaa kaikkeen kaunokirjallisuuteen ja kaunokirjallisen toiminnan monimuotoisuuteen Suomessa.

Lisäksi myös teosten sisältö, kuten teemat ja kirjalliset keinot, vaikuttavat todellisuudessa kaunokirjallisen tilan monimuotoisuuteen. Artikkelissa olen tarkastellut romaanikirjallisuutta yhtenä kokonaisuutena, mikä piilottaa teosten sisäisen ylijärjestyksen ja esimerkiksi romaanien tyylillisen monimuotoisuuden. Jatkossa ulkoisten piirteiden analyysia olisi mielenkiintoista täydentää sisältöanalyysillä. Olen käsitellyt joitakin genreohtaisia eroja maisterintutkimassani (Peura 2023, 32–42). Genret jakavat kaunokirjallista tilaa tutkimieni kieli- ja kansallisuusakselien perusteella esimerkiksi pohjoismaiseen jännitys- ja rikoskirjallisen keskittyvään sekä angloamerikkalaiseen viihdekirjallisuuden keskukseen. Olisikin mielekkäämpää puhua useista osakeskuksista ja

periferioista, jotka kehittyvät sirpaloituvalla kentällä eri suuntiin (Peura 2023, 50). Kirjasampon on myös annotoitu esimerkiksi romaanien tapahtumapaikkoja, joiden alustava analysointi viittaa siihen suuntaan, että kasvava osuus suomalaisten kirjoittamista romaaneista sijoittuu Suomen ulkopuolelle (Peura ym. 2022) ja laajentaa näin ollen Suomen kaunokirjallisuutta sisällöllisesti ylijarajaiseksi.

Kirjasammon laajaa aineistoa ei ole aiemmin käytetty kirjallisuudentutkimuksessa, ja siksi näen tutkimukseni keskustelunavauksena kotimaisella kentällä. Tarkasteleman kieli- ja kansalaisuusjakaumat tarjoavat laajan kokonaiskuvan julkaistujen romaanien taustalla vaikuttavasta kulttuurikirjosta. Toisaalta on muistettava, että kyseessä on vain yksi näkökulma. Tekstin ulkoiset piirteet ovat verrattain jäykkiä indeksejä kulttuurisen monimuotoisuuden kuvaamiseen, sillä kirjallisuus liikkuu kansallisten ja kielellisten rajojen yli tavoilla, jotka eivät Kirjasammon aineistossa näy. Näin tutkimus samalla muistuttaa, että kompleksisia monimuotoisuuden osatekijöitä ei voi yksiselitteisesti muuntaa kvantitatiivisiksi työkaluiksi, ja valittujen menetelmien tuottama rajausta vaikuttaa aina lopputulokseen.

Parhaiten kvantitatiivinen tarkastelu toimiikin ikään kuin koko kenttää kaukaa valaisevana lamppuna, jonka avulla tutkimusta voi tulevaisuudessa kohdistaa yksittäisiin teos- tai tekijäryhmiin ja kokonaiskuvaa tarkentaa näiden lähemmän analyysin avulla. Monimuotoisuuden ja ylijarajaisuuden kvantitatiivinen kartoitus kuitenkin jo osoittaa, kuinka monin tavoin romaanikirjallisuus pakenee tarkkoja rajoja niin kirjoituskielten, kansalaisuusrajojen kuin julkaisijoiden suhteen.

Kiitokset

Tutkimusta on rahoittanut Aalto-yliopiston tietotekniikan laitos. Kiitokset SeCo-tutkimusryhmässä projektissa mukana olleille Eero Hyvöselle, Annastiina Aholalle ja Petri Leskiselälle sekä projektin yhteistyökumppaneille Matti Sarmelalle, Kaisa Hypénille ja Tuomas Aitonurmelle (Kirjastot.fi, Kirjasampo.fi). Kiitos myös maisterintutkielmani ohjaajille Mikko Toloselle ja Eetu Mäkelälle sekä Riikka Rossille kommentteista artikkelia varten.

Viitteet

- 1 Kirjasampo on osa Kirjastot.fi-verkko-palvelukokonaisuutta ja sen käyttöliittymä löytyy osoitteesta kirjasampo.fi.
- 2 Kirjastot.fi-palvelun tilastojen mukaan lainaajien määrä vuonna 2022 oli noin 1,7 miljoonaa, ja kirjalainoja tehtiin noin 69 000 000. (Suomen yleisten kirjastojen tilastot, 2023)
- 3 Kaukolukemisen (eng. "distant reading") käsitteen esitteli Franco Moretti 2000-luvun vaihteessa kuvaamaan kvantitatiivista perspektiiviä, jonka avulla kirjallisuuden suuria kehityslinjoja voi tarkastella suurten tekstikorpusten kautta tarkan lähilukemisen

sijaan (Moretti 2000).

4 Esimerkiksi Gisèle Sapiro (2010) näkee, että kulttuurisen diversifikaation sijaan globalisaatio on johtanut kansainvälisten kirjamarckkinoiden yksipuolistumiseen.

5 Uusi hakunäkymä on osoitteessa <https://analyysi.kirjasampo.fi/>.

6 Luettelo dataan sisällytetyistä tietokannoista sekä lisätietoa ylläpidosta löytyy Kirjasampo-portaalin sivulta <https://www.kirjasampo.fi/fi/info>.

7 Datasetin koostamiseen ja analysoimiseen käytetty koodi löytyy osoitteesta <https://github.com/telmauu/ks-tutkielma>, ja menetelmiä avaan tarkemmin maisterintutkielmassani (Peura 2023).

8 Esimerkiksi Tolonen ym. (2019) ovat tutkineet aikaista julkaisuhistoriaa 1640–1828, ja viime vuonna alkanut hanke Digital History for Literature in Finland (<https://sites.utu.fi/digital-history-literature-finland/>) keskittyy 1800-luvun kirjallisuushistoriaan.

9 Useasta eri lähteestä koottu data ja pitkä aikajänne voivat tosin vaikuttaa tieto-

jen tarkkuuteen ja paikkansapitävyyteen.

Suuri osa maakuntakohtaisista kirjailijatietokannoista perustuu kirjailijoiden itsensä ilmoittamiin tietoihin. Kirjasammon työntekijät täydentävät dataa oman tietämyksensä varassa.

10 Toim. huom. värilliset kuvaajat löytyvät numeron verkkoversiosta, osoitteesta <https://journal.fi/avain>.

11 Olen tarkastellut kielten ja kansallisuuksien kasvavia lukumääriä ja niiden edustamaa diversiteettiä yksityiskohtaisemmin maisterintutkielmassani (Peura 2023, 25–33).

12 Omakustanne on Kirjasamossa annettu yhdeksi kustantanimikkeeksi, jonka alle on merkitty 1039 romaania.

13 Näin määriteltynä suurten kustantamojen kategoriaan ylsivät WSOY, Otava, Tammi, Gummerus sekä Karisto, ja keski-suuriin Bazar, Book Studio, Kirjayhtymä, Kustannus-Mäkelä, Like, Myllylahti, Stabenfeldt ja sittemmin WSOY:n alle siirtynyt Weilin + Göös.

Lähteet

- Ahola, Annastiina, Eero Hyvönen & Heikki Rantala 2023. A user interface model for digital humanities research: Case BookSampo—Finnish Fiction Literature on the Semantic Web. *European Semantic Web Conference*. Cham: Springer Nature Switzerland. DOI: 10.1007/978-3-031-43458-7_20
- Bergenmar, Jenny & Katariina Leppänen 2017. Gender and Vernaculars in Digital Humanities and World Literature. *NORA - Nordic Journal of Feminist and Gender Research* 25(4), 232–246. DOI: 10.1080/08038740.2017.1378256.
- boyd, danah & Kate Crawford 2012. Critical Questions for Big Data. *Information, Communication & Society*, 15(5), 662–679. DOI: 10.1080/1369118X.2012.678878.
- Casanova, Pascale 2004. *The world republic of letters. (La république mondiale des lettres, 1999.)* Eng. M. B. DeBevoise. Lontoo: Harvard University Press.
- 2005. Literature as a World. *New Left Review* 31, 71–90.
- Domokos, Johanna 2018. Multicultural Dynamics and the Finnish Literary Field. Teoksessa *Migrants and Literature in Finland and Sweden*. Toim. Satu Gröndahl & Eila Rantonen. Helsinki: SKS.
- Holstikko, Piia 2013. *Suomennettävien kirjojen valintamenettelyt kustantajan ja suomentajan näkökulmista tarkasteltuna*. Maisterintutkielma. Tampereen yliopisto.
- Hyvönen, Eero 2021. Sammon taantaa semanttisessa webissä. *Tekniikan Waiheita*, 39(2), 87–105. DOI: 10.33355/tw.102864

- Häggman, Kai 2013. Kustannusala - tienhaarassa vai vapaassa pudotuksessa? Teoksessa *Suomen nykykirjallisuus 2, Kirjallinen elämä ja yhteiskunta*. Toim. Mika Hallila, Yrjö Hosiaisuus, Sanna Karkulehto, Leena Kirstinä & Jussi Ojajärvi. Helsinki: SKS, 87–189.
- Kantola, Janna 2007. Käännöskirjallisuuden asema vuosituuhannen vaihteessa. Teoksessa *Suomennoskirjallisuuden historia 2*. Toim. Hannu Riikonen, Urpo Kovala, Pekka Kujamäki, Outi Paloposki, Satu Höyhtyä & Anne-Maria Latikka. Helsinki: SKS, 318–324.
- Korpua, Jyrki 2017. Spekulatiivinen fiktio valtakielen markkinoilla. Teoksessa *Maamme romaani. Esseitä kirjallisuuden vuosikymmenistä*. Toim. Jussi Ojajärvi & Nina Työlähti. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja, 121. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 291–310.
- Lahti, Leo, Jani Marjanen, Hege Roivainen & Mikko Tolonen 2019. Bibliographic Data Science and the History of the Book (c. 1500–1800). *Cataloging & Classification Quarterly*, 57(1), 5–23. DOI: 10.1080/01639374.2018.1543747.
- Launis, Kati, Eugene Cherny, Mats Neovius, Olli Nurmi & Mikko Vainio 2018. Mitä naiset lukevat? Vantaan kaupunginkirjaston digitaalisen lainausdatan tulkintaa. *AVAIN – Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti*, (4), 4–21. DOI: 10.30665/av.76461.
- Löytty, Olli 2017. Welcome to Finnish Literature! Hassan Blasim and the Politics of Belonging. *Citizenships under construction: Affects, politics and practices*, 67–82.
- Moretti, Franco 2000. Conjectures on World Literature. *New Left Review* 1, 54–68.
- Mäkelä, Eetu, Kaisa Hypén & Eero Hyvönen 2013. Fiction literature as linked open data—the BookSampo dataset. *Semantic Web* 4(3), 299–306. DOI: 10.3233/SW-120093.
- Nissilä, Hanna-Leena 2016. Ylirajainen kirjallisuus ja yksikielinen kirjallinen elämä Suomessa. *Kulttuuripolitiikan tutkimuksen vuosikirja*, 67–79. DOI: 10.17409/kpt.60105.
- 2018. Women Writers with Im/migrant Backgrounds: Transnationalizing Finnish Literature—Perspectives on the Reception of Debut Novels by Lindén, ElRamly, Abu-Hanna and Salmela. Teoksessa *Migrants and Literature in Finland and Sweden*. Toim. Satu Gröndahl & Eila Rantonen. Helsinki: SKS, 113–37.
- Nivala, Asko 2018. Mitä on digitaalinen humanismi? *niin&näin* 96, 63–69.
- Parente-Čapková, Viola & Kati Launis 2015. Saamelaiskirjallisuuden ylirajainen historia ja nykypäivä. *Avain - Kirjallisuudentutkimuksen Aikakauslehti* (3), 3–12. DOI: 10.30665/av.74990.
- Parente-Čapková, Viola 2021. Digitaaliset ihmistieteet kirjallisuudentutkimuksessa. *Avain - Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti*, 18(4), 86–95. DOI: 10.30665/av.111973.
- Peura, Telma, Petri Leskinen & Eero Hyvönen 2022. *What linked data can tell about geographical trends in Finnish fiction literature – using the BookSampo knowledge graph in digital humanities*. Esitelmä. *Semantic Web in Libraries 2022*. https://swib.org/swib22/slides/swib22_peura.pdf (10.4.2024).
- Peura, Telma 2023. Suomeksi yli rajojen. Kvantitatiivinen tutkimus suomenkielisten romaanien monimuotoisuudesta 1970–2020. Maisterintutkielma. Helsingin yliopisto. <http://hdl.handle.net/10138/355273> (25.4.2024).
- Pollari, Mikko, Hanna-Leena Nissilä, Kukku Melkas, Olli Löytty, Ralf Kauranen & Heidi Grönstrand 2015. National, Transnational and Entangled Literatures: Methodological Considerations Focusing on the Case of Finland. Teoksessa *Rethinking National Literatures and the Literary Canon in Scandinavia*. Toim. Ann-Sofie Lönngren, Heidi Grönstrand, Dag Heede & Anne Heith. Newcastle Upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2–29.
- Riikonen, Hannu 2013. Suomennoskirjallisuuden laajenevat näköalat. Teoksessa *Suomen nykykirjallisuus 1*. Toim. Mika Hallila, Yrjö Hosiaisuus, Sanna Karkulehto, Leena Kirstinä & Jussi Ojajärvi. Helsinki: SKS, 228–244.
- Riikonen, Hannu, Urpo Kovala, Pekka Kujamäki, Outi Paloposki, Satu Höyhtyä & Anne-Maria Latikka (toim.) 2007. *Suomennoskirjallisuuden historia*. 1–2. Helsinki: SKS.
- Roine, Hanna-Riikka & Laura Piippo 2021. Kirjallisuus ja sen tutkimus digitaalisissa ympäristöissä. *Avain – Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti* 18(2), 6–27. DOI: 10.30665/av.102654.

- Rosendahl Thomsen, Mads 2008. *Mapping World Literature: International Canonization and Transnational Literatures*. Lontoo: Bloomsbury Publishing Plc.
- Sapiro, Gisèle 2010. Globalization and cultural diversity in the book market: the case of literary translations in the US and in France. *Poetics* 38(4), 419–439. DOI: 10.1016/j.poetic.2010.05.001.
- 2014. Translation as a Weapon in the Struggle against Cultural Hegemony in the Era of Globalization. *Bibliodiversity—Translation and Globalization*, 31–39.
- Sevänen, Erkki 2007. Suomenoskirjallisuuden määrällisestä kehityksestä. Teoksessa *Suomennoskirjallisuuden historia 2*. Toim. Hannu Riikonen, Urpo Kovala, Pekka Kujamäki, Outi Paloposki, Satu Höyhty & Anne-Maria Latikka. Helsinki: SKS, 12–22.
- Talaskivi, Katri 2019. Äidinkieli ja kuuluminen Suomen muunkielisten kirjailijoiden kielivalinnoissa. *Kulttuurintutkimus*, 36(2), 3–13. <https://journal.fi/kulttuurintutkimus/article/view/94447> (25.4.2024).
- 2021. Kieli-ideologia ja kirjailijakäsitys 2010-luvun Suomessa. Muunkielisten kirjailijoiden kokemuksia suomalaisessa kirjallisuusinstituutiossa. Väitöskirja. *JYU dissertations*. Jyväskylän yliopisto. DOI: 10.17409/kpt.125645.
- Tilastokeskus 2023. Vieraskielisten määrä kasvoi lähes 38 000 henkilöllä. <https://www.stat.fi/julkaisu/cl8lprraorr2odut5aotywm5> (10.3.2024).
- Tolonen, Mikko, Leo Lahti, Hege Roivainen & Jani Marjanen 2019. A quantitative approach to book-printing in Sweden and Finland, 1640–1828. *Historical methods: a journal of quantitative and interdisciplinary history*, 52(1), 57–78. DOI: 10.1080/01639374.2018.1543747.